

Förr brukade man i Hallaryd
på skåp m.m. måla bokstäver, t. ex.:

"J H N — F H L" vilket betydde:

"Jag heter Nils — far heter Lars."

I samband härmed meddelas en
skänksågen, som mättelaren hört av sin fader.

På ett hus stod det målat: "J H B T Ä"

D H B". Det betydde: "J hård, bedrörlig"

vid är detta hus byggt." Emellertid

läste man bokstäverna baklänges

och uttydde det som: "Brolare, horkarlar,

drinkare, ärelösa buggare bo här i."

?

Monumens

Vid skall gör

om uppgö

ning nämna

undersöka om

tolkning

samt allmän

Po.

ACC. N:R. M. 11026:2.

Landskap: Småland Upptecknat av: Sten-Bertil Vide
 Härad: Sunnerbo Adress: Söcentg. 4, Lund
 Socken: Hallaryd Berättat av: Matilda Vide
 Uppteckningsår: 1948 Född år 1881 i Hallaryd.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Första marknaden i Hallaryd hölls strax
 efter 1890 (1891 t. 92). Till en början hölls
 marknaden i "Barkahälan", som var dansplats.
 Senare flyttades den till åkern vid Jättig-
 gårdan. Det blev uppehåll några år, men
 den återuppgjordes. Definitivt uppgjordes den
 1915.

En karl gick på Granejärarna,
(en grusås, på vilken landsvägen går
fram utmed Hallsrydsjön i Hallaryd), och
han hörde då en pyssling, som skrek:
"Ätt jag som är minst ska gå och
bära vagn!" Då sade gubben: "Är du
den minste av fanarna, hurdan är
då den störste?" Då växte brollet
och blev överhört stort och kastade sin
kittel i Hallsryds sjö.

(Då man (omkr. 1900) lagade
sjön lär man ha hittat en kittel
där, och det påstås även, att sägnen
då publicerats i någon tidning.)

"Släbo-Nissen" var en klipsk gubbe i Hallaryds socken, som brukade koppa och återläta (aurlä) och senare även draga ut tänder. Det är väl ungefär sextio år sedan han var på auktionen efter Anders i Kullhult (Visseltöfta sn), vilken var smedmakare och landutdragare. Släbo-Nissen köpte landutdragningsverktygen. Han träffade så "Skomakare-Eljasen", som sade: "Köpte du redskapen?" "Hur gör du, när du drar ut tänder?" - "Gåra, så skall jag visa dig," sade Släbo-Nissen, och innan Eljas visste ordet av, så hade Släbo-Nissen dragit ut en tand på honom.

Förutom Släbo-Nissen brukade även barnmorskan äderläta och koppa. Klockaren skulle också enligt påbud kunna slå äder.

För kopplingen användes snäppare, en apparat med 10-12 eggar. För äderläkning hade man äderjärn med en egg.

När man skulle koppras, så blöttes först skuldrorna med ljumt vatten. Barnmorskan hade riktigt kophorn, men Släbo-Nissen hade bara ~~ett~~ vanligt kophorn. Han satte ett horn på var skuldra och sög fram blodet under huden. Så ställde han luggjärnet så djupt, som det skulle ha — det var olika för feta och

magra personer — och så slog han
håll och satte åter på hornet en
stund. Han höll så en dallrik under
ett samla blodet på. Så tvättade
han med vatten eller lysol. Det var
husbloss i ändan på Ståbo-Nissens
horn.

Voro de styva i nacken, så
skulle de koppras i nacken. Dikasa
skulle man vid stället i knäna, rygg-
slutet eller lären låta koppa sig på
resp. stället.

Åderlätning företogs mot
all slags värk, i regel på vänstra
armen. När Ståbo-Nissen kom hem till
Hållaböke (nutt:s föräldrahem), så brukade
hans fråga vara: "Skolen ni årläs i

dag?" — "Ja," svarade metts: s moder,
"jag känner på mig, att jag behöver
ärläs när som helst. Jag har inte
ärlätt mig sen i fjor." Så drog
hon upp armen, och Släbo-Nissen
lade ett hennarvävt band om. Hon
höll i en käpp, för att armen
skulle hållas rak och stilla. Så slog
Släbo-Nissen äder i armvecket och höll
en tallrik under. Rann blodet sakta
eller var mörkt, så kette det: "Det
var tjockt, svart, lett blod." Rann
blodet däremot lätt så blev det:
"Det var sunt blod." När så
lidräckligt med blod lagits, så
lade Släbo-Nissen på ett stycke
blindsvamp (röksvamp) och lindade om.

Kopplings- och åderlåttings-
retskapen bar Släbo-Nissen i en
påse. Snäpparen och åderjärnet lägs
i elui.

I regel lät äldre personer
koppa sig en gång om året.

Med koppa menas även
vaccinera. Det var barnmorskan, som
skötte detta. Hon skrev efter vaccin
och vaccinerade en eller ett par
ungar i kyrkroten och likaså i
Sjinhults och Torsholma rotar. Så
sag hon vaccin av dessas koppor
att koppa de andra ungarna med.
Efter en vecka skulle kopparna
kontrolleras, och då blevo även de
bara omvaccinerade, vilkas koppor ej tagit.

I röt månaden skulle man ej låta koggja eller återlåta sig. Då hade alla sår svårt för att läkas och vårdades synnerligen väl. I regel företogs koggning och återlåtning på hösten eller vintern.

Vanligen hade man inga desinficeringsmedel vid koggning; man undast brättade med ljummet vatten. Vid återlåtning lade man blindsvamp över såret.

Man använde två eller fyra kogghorn. Då man koggade i svultnat mest blodstockning, använde man blott ett horn.

På sjuka kreatur brukade man "sätta hank". Man hade en

särskild slaggmål, rätt grov, som man satte genom huden mot en lat lingarn. Den syntes igenom och knöts. Så drog man lite i hanken var dag, så att såret hölls öppet och varades.

Not landvärk brukade även människor ha en "hank" i örat. Mott:-s make, C. O. Vide, berättar, att han från sin skoltid (1880-talet) minns många skolkamrater, som hade hank i örat för landvärk. Rättid voro öronibbarna variga och luktade surt.

Mott:-s faster hade ont av värk. Han tog upp ett litet hål i
*) Torsholma skola, Hallaryds s:n.

hasen och stoppade in en ärtä i det, vilken skulle hålla såret öppet. Sådana anordningar kallades fontaneller. De måste ses till var dag. Det luktade illa.

Blotiglar brukades mot landvärk. Hårds Sara (i Hållarögt) hade alltid iglar, som hon satte på folk. Mot landvärk sattes ett visst antal iglar bak örat. "Han tar bara det dåliga blodet, sen släpper han." När igeln sugit färdigt, drogade hon brynnet i salt och klämdde igeln, så att han kräkte upp blodet, för annars dog igeln. Man köpte iglarna på apotek och förvarade dem på en flaska.

Läkare fanns blott
i Blunkult i medeltidens barndom. (Numera
även i Rackarby, Strömsnäsbruk o. Osby.)
Många rätt duktiga naturläkare och
liknande fanns dock. Mest känd
var Anders Hansson i Vägla, Hladarydson,
Sven Nicklasson i Osby var särskilt
duktig då det gällde benbrott och
liknande. Andra voro Pryobys Jon
och Hjartbjö-Pären. Före medeltidens tid
fanns Kloka Anna i Pjättersby, men
hon var väl mera en "brottkäring."

Som exempel på gamla
botemedel kan nämnas: Anders Hansson
botade revorm (ringorm) med sådan
lake, som blir på en smörstallrik.
Man skulle smörja med det. Vårter

ACC. N:R M. 11026:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

skulle bestrykas med krita, vnl.
H. Larsson.

Ett medel mot munnsår
var att "kyssa en träsko", d. v. s. man
skulle hålla en träsko mot munnen.
Det var bra, i synnerhet om man
hade gått i ladugården med träskor.

När världen skapades, så
skapade Gud Skåne, och pocker skapade
Småland. När så Gud skulle se efter,
hur det gick, så fick han se, att
pocker satt långt upp i landet på
en myr och "skrände" (=grät), för att
han inte gick i land mot sitt
nypdrag. För att det så skulle bli
någon reda, så skapade Gud små-
länningen, och pocker fick vinst
göra skåningen.

Aspens blad skälva alltid, ty
Kristus gick ej på sin väg mot Golgata
vila och lita sitt kors mot aspen.

Luf. 23.

Mottelaren har någon gång
hört berättas om, att när den ena
klockan i Skallaryds kyrka skulle
gjutas, så hade klockgjutarens gesäll
fått uppdraget att göra det. Han tog
snellvrid för mycket silver i malmen,
så att klangen blev för slark, och
gesällen fick lov att hoppa ut genom
gluggen på klocktornet. Troligen hoppade
han för att han ej kunde uthärda
lyftet. Mottelaren kan ej klart erinra
sig berättelsen.

Luf. 66

Bengta Bladh, som hade hand
om kyrkmycket (+ 1930-talet) berättade, att
hon så väl visste, när det kom bud
om ringning för någon död, ty natten
innan brukade kyrkmycket ej hänga
skida. Detsamma har Carl Bladh
[Bengtas brorson, kyrkväktare till 1947]
berättat: "Ja visste, att jag skulle
gå ringa, för kyrkmycket har hållit
ett sådant väsen i natt." Han bru-
kade ha mycket hängande på en
spik över sin säng. Mycket ganska
stort.

Uppgifterna hänföra sig till

Landskap: Småland

Härad: Sunnerbo

Socken: Slättaryd 126/127 od

Uppteckningsår: 1948

Uppgifterna lämnade av

Namn: Matilda Vide

Adress: Slättaryd

Födelseår och födelseort: 1881 Slättaryd

Folklivsarkivet i Lund beder Eder härmed vara vänlig besvara nedanstående frågor, vilka ha sammanhang med grödans inbärgning i äldre tid. Särskilt äro vi angelägna att få veta benämningar och namn på ortens dialekt. Saknar Ni själv kännedom här-om, äro vi tacksamma, om Ni vill utfråga äldre personer, vilkas namn, ålder och födelseort i så fall böra uppges. Angiv vad som gäller äldre förhållanden och vad som ännu existerar. Numrera svaren efter frågorna.

Frågor:

1. Hur transporteras grödan hem från åkern?
2. Huru benämnes på Eder ort det utrymme i uthusbyggnaden, där den otröskade grödan förvaras? Finns mer än en benämning för detta utrymme?
3. Utgöres golvet i detta utrymme av bara marken, eller är det byggt av särskilt material?
4. Består golvet i logen, där säden slagtröskades, av träplankor, lera eller cement?
5. Finns logbalk (skifte) mellan trösklogen och det utrymme där den otröskade grödan förvaras?
6. Har någon förändring av de i föregående punkter omnämnda förhållanden inträffat under senare tid (t. ex. under de sista 100 åren)? I så fall när och av vilken orsak (t. ex. ändrade tröskningsförhållanden)?

Svar:

- 1 Bars på kraken eller kördes på hösta-vagnen utan "hörnen" på vagnen.
- 2 dogålet.
- 3 Bara marken.
- 4 Träplankor.
- 5 Ja, logbalken.
- 6 Om säden var bra mogen och torr, så "dumdrades" nekerna på logen innan de lavades i loggolvet, d. s. s. slogos i ett lag i logbalken, så de lösa kornen kunde lagas tillvara. Inget fisk spillas. Den säden togs